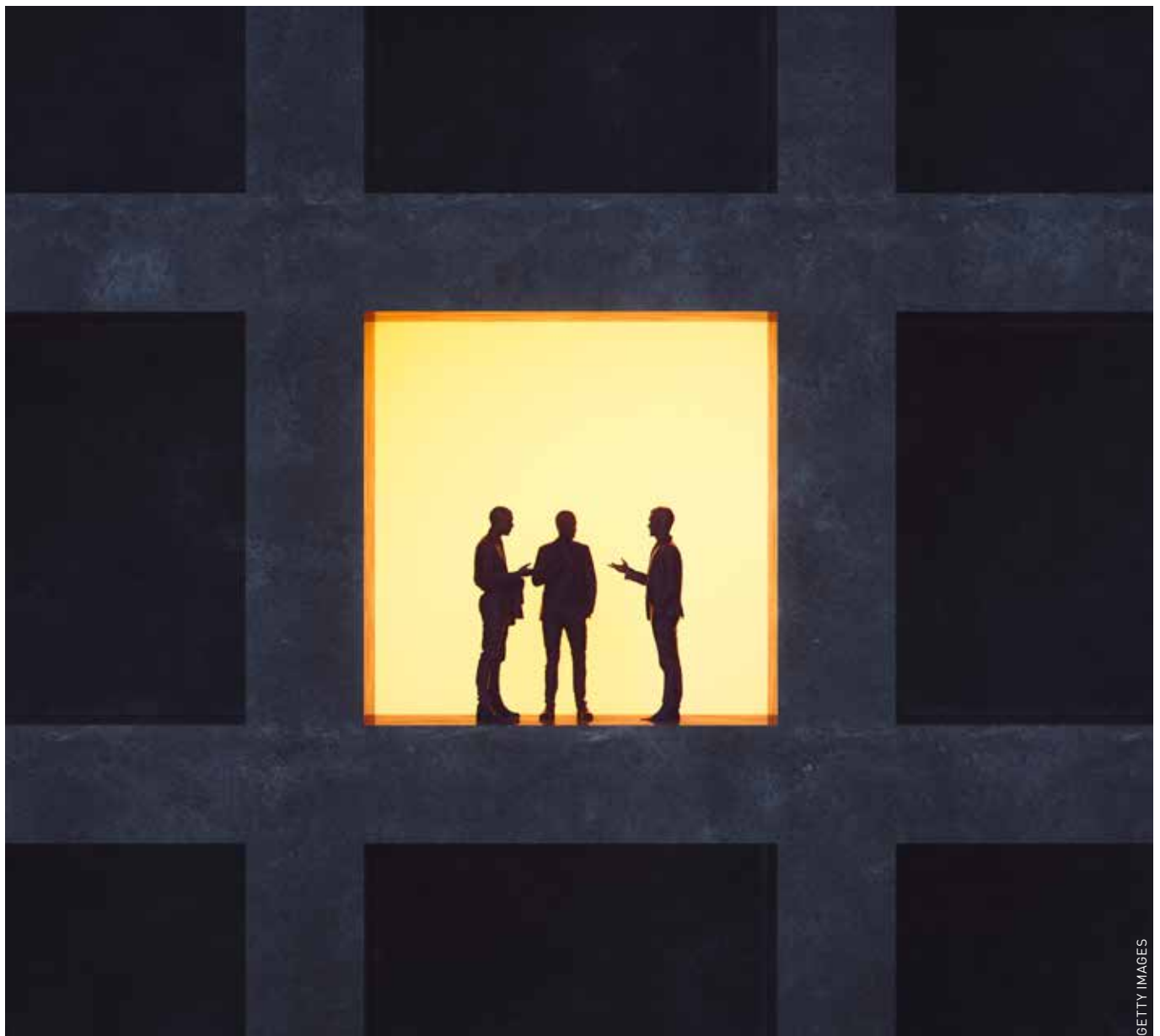

HOE HET RAPPORT VAN DE COMMISSIE-SCHNABEL SNEEFDE IN DE POLITIEKE ARENA

Rutte II, de commissie van wijzen en het voltooidlevendebat

GETTY IMAGES

Aan de vooravond van een nieuw rapport over voltooid leven reconstrueert journalist Leonie van Noort – op basis van interne documenten en gesprekken met betrokkenen – hoe de visie van het kabinet-Rutte II op voltooid leven in 2016 tot stand kwam. Vooral de rol van de VVD is opmerkelijk.

Eind januari verschijnt een onderzoeksrapport over mensen die hun leven als voltooid ervaren en een doodswens hebben. Het is niet het eerste onderzoeksrapport over voltooid leven. In 2016 vroeg het kabinet-Rutte II advies aan een commissie onder leiding van Paul Schnabel. Deze onderzoekscommissie raadde met klem af om hulp bij zelfdoding voor ouderen juridisch te regelen onder een speciale voltooidlevenwet. Vervolgens kwam het kabinet met het voorstel om het juist wél zo te regelen. Wat ging er aan die merkwaaardige ommezwaai vooraf?

Tweede Kamer vraagt onderzoek

In 2008 hielp Albert Heringa zijn 99-jarige stiefmoeder Moek op haar verzoek bij zelfdoding, door pillen te verzamelen en die door de yoghurt te roeren. Hulp bij zelfdoding is strafbaar maar uit het vonnis van de rechtbank in Zutphen, uitgesproken in oktober 2013, spreekt begrip voor Heringa's situatie. Hij wordt schuldig bevonden maar krijgt geen straf. De vraag is wat dat betekent voor de positie van andere hoogbejaarden zoals Moek, die niet meer verder willen leven. Tweede Kamerlid Ockje Tellegen (VVD) vraagt aan minister Schippers of daar onderzoek naar kan worden gedaan. Edith Schippers, minister van VWS in Rutte I en Rutte II, en een fervent voorstander van een voltooidlevenwet, zegt het onderzoek nog dezelfde dag toe. Ze stelt een 'commissie van wijzen' in die zal kijken naar de 'juridische mogelijkheden en de maatschappelijke dilemma's met

betrekking tot hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten'. Oud-SCP-directeur en D66-lid Paul Schnabel wordt door Schippers gevraagd de commissie voor te zitten.

Risico op subtiele dwang

Op 4 februari 2016 komt de commissie met haar rapport. Ze concludeert dat de groep mensen die 'lijden aan het leven' maar die niet onder de huidige euthanasiewet kan worden geholpen, waarschijnlijk

Het imago van Paul Schnabel schiep andere verwachtingen

lijkt klein is. De bestaande wet biedt al veel ruimte, omdat een stapeling van ouderdomsklachten ook aanleiding kan zijn voor ondraaglijk en uitzichtloos lijden. Het is vooral zaak om te zorgen dat artsen zich hiervan bewust zijn, zo stelt de commissie.

De commissie acht het niet wenselijk om voor een vermoedelijk kleine groep een aparte voltooidlevenwet in het leven te roepen. Het risico op subtiele vormen van dwang richting ouderen, is te groot.

Bovendien zullen ouderen – alleen al doordat er een wettelijke mogelijkheid bestaat om met hulp hun leven te beëindigen – het gevoel krijgen dat zij voor een keuze staan: zal ik verder leven of niet? Een nieuwe regeling zou daarmee ingaan tegen de overheidsplicht om alle burgers te beschermen, aldus de commissie. Het zijn serieuze waarschuwingen, die in verschillende reacties op het rapport niet of nauwelijks aan de orde komen, ook niet in de kabinetsreactie die acht maanden later verschijnt.

Onwelkom rapport

Voor veel betrokkenen is het rapport een verrassing. Het imago van Paul Schnabel als 'man van de wereld', 'progressief' en 'D66' schiep andere verwachtingen. Dat hij toch zijn naam verbindt aan het rapport en het met verve verdedigt, kunnen sommige voorstanders van een nieuwe regeling alleen begrijpen door te veronderstellen dat Schnabel zich heeft laten 'overrulen'. 'Het was in zo'n benauwd zaaltje ergens, dat Paul Schnabel daar in grote lijnen vertelde wat de commissie had bedacht. Alle portefeuillehouders die erbij waren keken van "Wat is dit?", ook de beleidsambtenaren die met minister Schippers werkten', aldus Margo Andriessen, destijds voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levens-einde (NVVE). Zij kan, net als andere NVVE'ers, maar moeilijk geloven dat de commissie goed over de zaak heeft nagedacht. Petra de Jong, oud NVVE-directeur en inmiddels bestuurslid van Coöperatie Laatste Wil, vertelt dat ze toevallig bij

VWS aan tafel zat toen de commissie werd samengesteld en dat het ministerie mensen wilde die zich nog niet in het publieke debat hadden gemengd over dit onderwerp. Volgens De Jong krijg je dan de mensen die nog uitgaan van de helpende dokter, ‘terwijl veel dokters dat helemaal niet doen’.

Barmhartigheid

Ambtenaren die op het ministerie van VWS werken aan een kabinetsreactie, gaan actief op zoek naar kritiek. Via de mail benaderen ze ethicus Dick Engberts, op dat moment hoogleraar normatieve aspecten van de geneeskunde aan het LUMC: ‘Hoi, het is mij ter ore gekomen dat jij een kritische noot ter publicatie voorbereidt bij het rapport van de commissie-Schnabel. Ik ben daar heel erg benieuwd naar en zou dat graag nu al willen lezen. Kan dat?’ Engberts mailt meteen terug. Hij heeft zijn artikel net ingeleverd bij het Tijdschrift voor Gezondheidsrecht en wil het oordeel van de redactie ‘in elk geval even afwachten’. Ruim een maand later verschijnt het artikel met de titel ‘In geleerdheid gesmoord’. Engberts is niet te spreken over de commissieleden: ‘Nu zijn er wel een aantal namen te noemen van mensen die lang en diep over het levenseinde en het voltooide leven hebben nagedacht en gepubliceerd, maar die namen zijn niet terug te vinden in de lijst van commissieleden.’ Verder stoort hij zich eraan dat het leidende ethische principe ‘barmhartigheid’ (van de arts) is, en niet ‘autonomie’ zoals de NVVE voorstaat. De commissie had beter moeten luisteren naar de pleitbezorgers van het autonomieprincipe, zoals de NVVE. Engberts noemt de NVVE een organisatie die zich ‘allengs ontwikkelde tot een massaorganisatie à la de ANWB’.

Beleidsmedewerkers op VWS zijn blij met het artikel. Zij mailen het naar elkaar met de opmerking: ‘Kort gezegd schrijft hij (Engberts): er is ruimte, die in het rapport van de commissie-Schnabel niet wordt benut.’

Verschillende NVVE’ers gaan na publicatie van het rapport-Schnabel langs op VWS om de ambtenaren ‘van input te

voorzien’ voor de kabinetsreactie. Ondertussen houdt minister Schippers – die niet meer spreekt van de ‘commissie van wijzen’ maar van de ‘commissie-Schnabel’ – zich bezig met het op één lijn krijgen van de ministersploeg.

Opmerkelijke noot

In mei 2016 congresseert de VVD in Leeuwarden; in de marge van dit partijcongres wordt een opmerkelijke noot gekraakt over ‘voltooid leven’. VVD’er Willem van Katwijk, oud-gemeenteraadslid en werkzaam als lobbyist voor de afdeling NVVE-Politiek, dient een motie in. Daarmee vraagt hij aan de VVD-vertegenwoordigers binnen de regering om nog voor de verkiezingen van maart 2017 werk te maken van een voltooidlevenwet. Voor mensen die geen levensperspectief meer ervaren moet ‘een mild en waardig levenseinde mogelijk gemaakt worden, met professionele hulpverlening’. De motie wordt in stemming gebracht en wordt aangenomen met 55,1 procent van de 448 uitgebrachte stemmen. Schippers wordt daarmee gesteund om door te gaan op de ingeslagen weg.

‘Een niet-medische wet, geweldig!’

Maar de fractiewoordvoerder op dit terrein, Kamerlid Arno Rutte, is het niet eens met de motie. Afgaande op zijn mediaoptredens lijkt Arno Rutte op de lijn van Schippers te zitten. Maar uit opgevraagde informatie (via de Wob) blijkt dat hij uiterst terughoudend is en ernstige bedenkingen heeft. Rutte is strafrechtjurist en meent dat een wettelijke regeling

voor hulp bij zelfdoding zoveel haken en ogen heeft, dat het nog veel te vroeg is om hiervoor te pleiten. Hij vindt het nauwelijks te verantwoorden dat over zo’n belangrijk onderwerp een motie met zo’n kleine meerderheid wordt aangenomen. Ook het feit dat de indiener lid is van de werkgroep NVVE-Politiek, zit hem niet lekker. Hij wil met spoed een overleg met minister Van der Steur (Veiligheid en Justitie) over de aanstaande kabinetsreactie op ‘voltooid leven’. Een ambtenaar op dat ministerie mailt daarover met een collega op VWS: ‘Het VVD-congres heeft circa drie weken geleden met een kleine meerderheid een motie aangenomen die het kabinet moet dwingen om op korte termijn stappen te ondernemen op dit dossier voltooid leven. Arno Rutte heeft de motie met klem ontraden. De indieners hebben nauwe contacten met de belangengroeperingen.’

Het gevraagde gesprek met Van der Steur komt er niet, wel voert Arno Rutte gesprekken met de politiek assistenten van Van der Steur en van Schippers. Daarna verstomt de discussie rond zijn bezwaren. In het openbaar spreekt Rutte zich er niet over uit.

PvdA haalt verhalen op

De fractiespecialist van coalitiepartner PvdA, Agnes Wolbert (die later NVVE-directeur zou worden), is in tegenstelling tot Arno Rutte een groot voorstander van een voltooidlevenwet. Ze doet haar best om in de fractie de discussie na Schnabel vooral te laten gaan over het principe: wil je oudere mensen autonomie geven rond leven en dood, of niet? Over de uitvoering kan het dan in een later stadium gaan. Huisarts en toenmalig PvdA-fractielid Marith Volp vertelt dat het lastig was dat Wolbert in 2016 het land in trok en dan terugkwam met verhalen van individuen die van zo’n regeling gebruik zouden willen maken. ‘Iemand die dood wil, die gun je natuurlijk autonomie, maar dat wil niet zeggen dat het voor de samenleving goed is om zo’n wet te maken.’ Volp balanceert tussen meedoen aan de discussie en woordvoerder Wolbert de ruimte laten. Mei Li Vos, toenmalig PvdA-fractielid,

vertelt hoe zij in een later stadium van de discussie opmerkte dat Lilian Marijnissen een punt had toen ze zei dat je niet tegelijkertijd op ouderenzorg moet bezuinigen én gestalte geven aan een voltooidlevenwet. Na die opmerking werd zij naar eigen zeggen ‘weggeblazen’ in de fractie.

‘Any news from Asscher?’

Schippers werkt niet alleen aan een reactie op het rapport-Schnabel maar ook aan een uitgebreide kabinetsvisie. Het is een plan waarin een ‘levenseindebegeleider’ de rol van de arts overneemt, onder een aparte voltooidlevenwet. NVVE’ers juichen deze constructie toe omdat zij menen dat de zorgvuldigheidseis van ondraaglijk en uitzichtloos lijden in de bestaande euthanasiewet in de praktijk neerkomt op een ‘examen ondraaglijk lijden’. En daar willen ze vanaf.

Uit mailwisselingen tussen ambtenaren (‘Any news from Asscher?’) blijkt dat vice-premier Asscher steeds komt met aanvullingen en veranderingen die de kabinetsreactie vertragen. De kabinetsvisie wordt er uiteindelijk minder ‘autonoom’ door. Asscher meent namelijk dat een weloverwogen en duurzame wens om te sterven niet genoeg is voor hulp bij zelfdoding. Er moet volgens hem objectief vastgesteld kunnen worden dat er sprake is van ‘uitzichtloos en ondraaglijk lijden aan het leven’. Asschers opmerkingen worden verwerkt in de kabinetsvisie, waarin nu

LEONIE VAN NOORT

Leonie van Noort studeerde medische filosofie en is journalist op het terrein van de gezondheidszorg. Voor dit artikel baseerde zij zich op informatie verkregen via de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) en gesprekken met betrokkenen.

PRAKTIJKPERIKEL

KASTJES EN MUREN

Onderstaande situatie komen wij als eerstelijns oncologieteam helaas veel tegen.

Patiënte (41) heeft borstkanker. Ze vertelt de oncologieverpleegkundige dat haar kinderen het zwaar hebben en het moeilijk trekken. Het gaat niet lekker, wat een grote invloed heeft op patiënte én haar traject.

De oncologieverpleegkundige gaat overleggen: ‘Dit is iets waarvoor je bij je huisarts moet zijn.’

Patiënte gaat naar haar huisarts. Huisarts: ‘Nee, dat is iets voor de oncologieverpleegkundige!’

Patiënte terug naar de oncologieverpleegkundige: ‘Nee hoor, daar gaan wij niet over.’

Huisarts: ‘Ik ga bellen met oncologie.’

Conclusie: ‘Je kunt terecht bij de afdeling Medische Psychologie in het ziekenhuis.’

Wachtlijst blijkt... zes (!) maanden.

Eenmaal bij de medisch psycholoog: ‘Ik kan je zeker helpen! Maar je gezin? Nee, dat niet.’

Heeft u ook een perikel? Stuur uw verhaal naar redactie@medischcontact.nl

dus toch weer het ‘examen ondraaglijk lijden’ binnenglijpt, nu echter niet meer af te leggen bij de arts maar bij de ‘levenseindebegeleider’.

Andere conclusie

Acht maanden na het rapport-Schnabel is de kabinetsvisie af. Te gast bij Nieuwsuur in oktober 2016 zegt Schippers dat ze het rapport van de commissie-Schnabel heeft ‘stukgelezen’ maar tot een andere conclusie is gekomen. Zij verdedigt haar kabinetsvisie met de stelling dat het maatschappelijke debat ‘van de afgelopen jaren’ nu eenmaal de richting op wijst van meer autonomie voor ouderen met een doodswens. De vraag is hoe zij de bijdrage van de commissie-Schnabel aan dit debat dan weegt. En in hoeverre de opvattingen van parlementariërs uit de eigen gelede-

ren serieus zijn genomen.

Mensen aan de NVVE-kant zijn blij met de kabinetsvisie. Wouter Beekman, een voorman van het door de NVVE geïnitieerde burgerinitiatief Uit vrije wil, zegt achteraf: ‘Jammer dat dat lijden er nog in staat, maar daar staat veel tegenover. Een niet-medische wet, geweldig! Het was net als voor en na het vallen van de Berlijnse muur, het oude komt niet meer terug.’ ■

contact

leoniegabriellevannoort@gmail.com
cc: redactie@medischcontact.nl

web

Meer over dit onderwerp vindt u onder dit artikel op medischcontact.nl.